

כמים תימים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 330

י"א טבת
תשפ"ה

פרשת ויחי

דרך חיים

"אי אמר מלכותא עקרנא טורי (נעקור את ההר), עקר טורי ולא הדר ביה (לא יחזור בו)" (בבא בתרא ג:). למרות כל הצדים הללו יהודה גילה את כח האמת הטמון בו, וחזר בו מדבריו משראה את טעותו, על כך זכה יהודה בברכת יעקב.

הדברים הללו מדוקדקים ממש בלשון הכתובים "מטרף בני עלית". הוה אומר שלא הייתה מעלת יהודה במה שמנע את הריגת יוסף והביא למכירתו, אלא בכך שהתעלה ממעשה הריגתו שמתחילה סבר לעשות. מידת האמת שהייתה ליהודה על הנהגתו במכירת יוסף ועל מעשה תמר היא שעמדה לו לזכות להתברך.

על ברכת יהודה אומר המדרש (ילקוט שמעוני ויחי רמז קנט): "יהודה אתה יודוך אחיך" - אמר ר' תנחום בר חנילאי: כשהוכיח יעקב את ראובן ושמעון הוריקו פניו של יהודה ונתירא שלא יוכיחו במעשה תמר. מיד קראו ופייסו "יהודה אתה יודוך אחיך", זה שאמר הכתוב ע"י אסף "זובח תודה יכבדנני", מקרא זה לא אמרו אלא כנגד צדיקים שכובשין את יצרם ומודין במעשיהם, שכל המודה במעשיו זוכה לחיי העוה"ב, שנאמר "זובח תודה יכבדנני". וכן אתה מוצא ביהודה שהודה במעשה תמר, א"ל הקדוש ברוך הוא: אתה הצלת תמר ושני בניה מן השרפה ואת יוסף מן הבור, שנאמר "ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו", חייך שאני מציל מבניך ד' - אחד מן הבור דניאל כנגד יוסף, וג' מן האש - חנניה מישאל ועזריה כנגד פרץ וזרח ותמר... "ידך בעורף אויביך", אמר לו

המשך בעמוד הבא

"יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך ישתחוו לך בני אביך. גור אריה יהודה מטרף בני עלית" (בראשית מט ח-ט) - "מטרפו של יוסף, שאמרת "מה בצע" (בראשית לז)" (בראשית רבה צז ט).

מדוע זכה יהודה שאביו יברך אותו על כך שעלה מטרפו של יוסף באמרו "מה בצע", בעוד למעשה יהודה נענש על כך שלא גמר את מצוותו להציל את יוסף, שהיה לו להביא את יוסף על כתפיו אל אביו. לעומת זאת ראובן שהכתוב מעיד עליו "למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו" (בראשית לז כב) לא זכה לברכת יעקב.

נראה להסביר כי מלכתחילה הייתה מחלוקת בין ראובן לשאר האחים לגבי דינו של יוסף. בעוד האחים סברו שדינו של יוסף כמורד במלכות שחייב מיתה, ראובן לא הסכים עמהם. הראייה היא לשונו של ראובן מתחילת התכנסות האחים לעשיית הדין ביוסף, "ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם" (שם). ראוי ראובן לשכר על כך שלא דן את אחיו למיתה ולא שפך דמו, אמנם אין דומה הוא בזה ליהודה שמתחילה סבר כי יש לגזור דין מיתה על יוסף כפסק כל השבטים, אלא שחזר בו מדבריו ואמר "מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו" (שם כו). על חזרה בתשובה זו זכה יהודה לשכר גדול, שכן טבע האדם לעמוד על דיבורו. טבעו של אדם ששוגה בדיבורו למצוא טעמים שונים ומשונים להצדיק את שיצא מפיו ולא להודות בטעותו. כל שכן יהודה שהיה מלך על אחיו היה קשה לו שבעתיים להודות בטעותו, שכן

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

האדם. זוהי מעלתה של מידת האמת שמביאה את הברכה על ראשו של יהודה חלף הקללה שהייתה עלולה לחול עליו.

שבת שלום!

בני הקשית ערפך ובשת עצמך במעשה תמר תזכה שתהרוג אויביך". לשון המדרש מלמדת את הזכות המיוחדת שהייתה לו ליהודה במה שלא הרג את תמר ובניה. והדבר מפליא וכי מה פשוט וטבעי יותר לאדם מלהגן על כלתו ובניה ממיתה, וכי איזה שבח מיוחד יש בהתנהגותו של יהודה. אלא שגם כאן נוגע הדבר לאפשרות לעשות 'חשבונות'. יכול היה יהודה לומר לעצמו כי אל לו להודות בחטאו, ועל אף שייהרגו ג' נפשות סוף סוף אם יודה יהיה בזיון למלכות, ובזיון כבוד מלכות הוא דבר שניתן להמית עליו כל שכן אם ימותו בשב ואל תעשה. לא די שהיה יכול יהודה להשיב לעצמו שיכול הוא שלא להודות, אלא שאף אסור לו להודות, וכך היה יכול לסבב את כל הדברים להיפך מאמיתתם. יהודה בוחר ללכת אחר האמת, יודע הוא כמה בושה תיגרם לו עם אמירתו בפני בית הדין "צדקה ממני", אך מוכן הוא עבור האמת ללכת ולבייש את עצמו בפני כולם.

ידועים דברי הבעל שם טוב על לשון הכתוב "אמת מארץ תצמח" (תהלים פה יב), שאם כן מדוע האמת לא מרובה ומצויה בעולמנו כתבואה הצומחת מן הארץ, ובכל זאת האמת נעדרת. אלא שהאמת צומחת על הארץ וכדי לזכות ללקט אותה על האדם להתכופף, להיות נכון גם להתבייש לפעמים עבור האמת, ואת זה רוב העולם לא מוכן לעשות. למדנו אם כן שמידת האמת נקנית במה שהאדם לא עושה חשבונות אלא נוהג באמיתיות וישרות, כמו שאומר הפסוק "האלקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים" (קהלת ז כט), ה'חשבונות' מהווים את הסתירה לישרות הטבעית והשורשית של

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

נהג היה ר' אריה לסור מדי פעם אל גדולי התורה שבירושלים כדי לקבל את ברכותיהם. שנה אחת בערב יום הכיפורים הוא פנה אל ביתו של ר' זלמן סנדר, שהיה מגדולי הדור ורבה של קריניק, יחד עם בנו הילד חיים יעקב שכבר אז ראו בו שנועד לגדולות. ר' אריה נהג לומר שברכותיו של ר' זלמן סנדר עושות רושם, ולכן ביקש ממנו שיברך את בנו שיהיה תלמיד חכם וגדול בתורה.

אולם ר' זלמן לא בירכו. במקום זאת פנה לילד ואמר: עכשיו תאמר שלוש פעמים בקול גדול ובכל כוחך 'איך ויל קענען לערנען (אני רוצה לדעת ללמוד)!'. הילד התבייש ואמר זאת שלוש פעמים בלחש. אך ר' זלמן לא היה מרוצה: "מדוע אתה לוחש? תצעק!". גם אביו דחק בו, אך הילד אמר זאת שוב בקול ענות חלושה...

לאחר שנים הזדמנו ר' אריה ובנו הרב חיים יעקב לביתו של רבם - ר' איסר זלמן מלצר. במהלך השיחה הוזכר שמו של ר' זלמן סנדר. ר' איסר זלמן מלצר דיבר בהתפעלות על כך שר' זלמן היה בעל מופת. בין הסיפורים שסיפר ר' איסר זלמן אמר שבעירו של ר' זלמן סנדר היה שואב מים שנפשו חשקה בתורה. נכנס אותו שואב לר' זלמן וביקש שיברכהו שיהיה תלמיד חכם. אמר לו ר' זלמן: "אמור בקול רם 'איך ויל קענען לערנען!'". שואב המים אכן צעק בכל כוחו עד שקירות הבית רעדו. וכך היה, סיים ר' איסר זלמן את סיפורו, תוך זמן קצר הגיע שואב המים להישגים מדהימים בלימוד שלא כדרך הטבע ונהייה לתלמיד חכם.

כששמעו ר' אריה ובנו את הסיפור נבוכו מאד. ר' איסר זלמן הבחין במבוכה ושאלם לפרש הדבר. סיפר ר' אריה את שאירע להם, וכי הרב חיים יעקב לא הצליח לצעוק בכל כוחו. ניחמם ר' איסר זלמן באומרו שגם כך ברוך ה' השיג רבות, עלה ונתעלה.

(דרך אבות עמ' קז-קח)

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

לאחר השלבים של החרישה והזריעה מגיעה פעולת הקצירה. מלאכת קוצר משמעותה עקירת דבר ממקום גידולו. יסוד המלאכה הוא איסור קצירת יבול ותבואה מן האדמה, ובכלל האיסור תלישת עלים, ענפים ופירות מחיבורם לקרקע. אמנם נפסק בשלחן ערוך (או"ח שלו ה) כי "עשבים שעלו על אוזן הכלי מלחות הכלי חשובים כמחוברים לקרקע והתולשן חייב". דין זה נכון גם לגבי תלישת ירוקת מסלעים הסמוכים למקורות מים (כה"ח ס"ק לח). וכן הדין בתלישת פטריות ודומיהן, שאף שאין יונקים מן הקרקע, כיוון שגדלות ב'מקום גידולן' הרי שתלישתן ממקומן הוא בכלל איסור קוצר.

מכח דין זה דנה הגמרא (סוכה לז ב) האם מותר להריח עשבי בשמים ופירות בעלי ריח בשבת. למעשה פסק מרן (שם י) כי "הדס מחובר מותר להריח בו, אבל אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה אסור להריח בו במחובר שמא יקוץ אותו לאכלו". הרי שמשום חשש קצירה בשבת נאסרה אף הרחת פירות ריחניים מחשש שיבוא ליטול אותם מן העץ ולאכלם. כשהיה מי שהחמיר גם בעשבי בשמים שלא להריחם בשבת (כה"ח ס"ק סא), אך למעשה רוב ככל הפוסקים הקלו בכך (עי' מ"ב ס"ק מח). אמנם אין למלול אותם באצבעותיו שבזה עלול לגרום לתלישה, מלבד איסור מוקצה שיש בהם.

יש לדעת כי דין זה של איסור עקירת דבר ממקום גידולו הוא גם בשעה שהצמח לא ממשיך וגדל משום שהתייבש. לכן אם רואה אדם אילן יבש לחלוטין שנטוע באדמה אין לעקרו משם בשבת (מ"ב ס"ק נז). אך פרחים שניתנו באגרטל בשבת, ולא השרישו (הוציאו שורשים מן הגבעול) מותר להוציאם מן המים בשבת, כיוון שאין זה בכלל עקירת דבר ממקום גידולו, שכל עוד לא היכה שורשים אין זה בכלל 'מקום גידולו' (שש"כ כו כו).

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שׁו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה | מה דין קיפולי מפיות בשבת?

במפיות נייר מותר לקפל אותם בקיפול רגיל, גם אם מקפיד שכל המפיות יהיו מקופלות בקיפול אחיד, כיון שהעניין הוא ליצור סדר בשולחן בלבד. וכן בנייר לא שייך 'תיקון מנא' - תיקון כלי. אולם מפיות בד שהיו מקופלות בערב שבת ונפתחו- אסור להחזירן לקיפולן הראשוני, משום שבשביל להתיר קיפול בגד בקיפולו הקודם צריך חמישה תנאים: א. שהקיפול יהא לצורך אותה שבת (ש"ב - תה"ל"ד), מלבד ביו"ט שחל בערב שבת שאז מותר לקפל גם לצורך שבת כיוון שעושים עירובי תבשילין וזה נחשב כחלק מעריכת הסעודה. ב. שהבד יהא חדש כך שלא כיבסו אותו מעולם. ג. שיהא בגד לבן ולא צבעוני. ד. שאין עוד בגד שכזה או מפית שכזו. ה. לא להיעזר בשעת הקיפול בשולחן או באדם נוסף. אולם מותר לקפל בגד שלא בקיפולו הקודם (שו"ע סי' שב ס"ג, בדעה השניה וכן הלכה), ובזה מותר להיעזר באדם נוסף (ערוה"ש שם מהמרדכי). ואנו מכריעים בזה שגם אם אינו משתמש בו יותר היום, הוי אומר בשבת, גם אז הדבר מותר, כיון שזה לא בקיפולו הקודם (שעה"צ ודע"ת דלא כח"א). וכן גם בדברים שאין הקיפול שלהם ניכר יהיה מותר לקפלם, לדוגמא בגד העשוי מגומי, מפלסטיק - ניילון או דברי סריגה, כגרביים וכדומה. ויש לתרץ את הקושיה בדברי בעל הערוה"ש (שב יב) שכותב שנהגו לקפל את המפות הטובות אחרי הסעודה ושלא שמענו מי שמחה, ומדוע שלא מחו בדבר.

תשובה |

האם ניתן לסדר בשבת את ערימת הבגדים שנוצרה מבגדים שהוצאו מהמייבש סמוך לשבת?

בשאלה הזו יש כמה רבדים שונים. מצד המדובר בשאלה זו הדבר מותר, כי מדובר על עשיית סדר ולא יישור של הבגדים מקמטים והחלקתם. אולם מצד הכנה מקודש לחול אם בכוננתנו להכין כך שכבר במוצ"ש יהא נוח למיין ולהחזיר למקום הדבר אסור משום איסור הכנה. ויש כאן רובד נוסף של איסור בורר, ולכן יש להיזהר לקפל ולשים בצד כל בגד שבא לידינו, משום שבאופן אחר אנו ממיינים, ומיין דינו כבורר לכל דבר. ואפילו שיש להקשות שאין בסידור זה שימוש מידי, ואחד התנאים של ההיתר לברור זה שהשימוש יהיה לאלתר - מידי. אלא שלא לאלתר פירושו כשאין תועלת מיידית, אבל כאן יש תועלת מיידית בעצם הסדר, וכך מצאתי שפסק מרן הגרש"ז בשש"כ (פט"ו הערה קסד).

המשך תשובה בעמוד הבא

שאלה |

תשובה |

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

האם מותר לנגב את השערות בעזרת המגבת לאחר הטבילה במקווה?

שאלה |

מדרבנן אסור לנגב שערות בשבת כאשר מתקיימים ב' תנאים: א. מנגבים בכח ולא בניחותא. ב. השערות צפופות וע"י המים הן מתקבצות, כך שלמעשה הניגוב גורם שהשערות לא יהיו מקובצות יותר ביחד. ולכן אדם בעל שיער קצר (עד מספר 3 במכונת התספורת) יהיה מותר לו לנגב את השערות אפילו בכח, משום שהמים לא נחשבים כבלועים בשערות. וכן אדם שמניח את המגבת על השיער כך שהמים יבלעו במגבת- הדבר מותר. וכן התורה כלל אין איסור של סוחט בשערות (שבת קכח:), משום שהשערות קשות ולא נבלעים בהם מים אלא במים נמצאים בין השערות, כהגדרתו היפה של רבי חיים נאה (קצוה"ש סי' קלג). אמנם מדרבנן יש בזה איסור (ב"י יו"ד סי' קצט עפ"י המ"מ שבת פ"ט) כאשר מתקיימים שני התנאים שנזכרו לעיל. ולכן אין חשש של סחיטה בריסי העיניים ובשערות שעל גב היד וכדומה.

תשובה |

מה דין הממחטות הלחות והמגבונים בשבת?

שאלה |

מין הגרש"ז צ"ל התיר להשתמש במטליות נייר אם משתמשים בהן בנחת ולא בחוזק, וכשאינן סוחטים אותן בידים. ונימוקו משום שבקושי יוצא נוזל כלשהו מהנוזלים הבלועים בהן, והריח שנשאר מהן על גבי עורו של התינוק הוא ריח שאין בו ממשות. אך כל זה הוא במטליות נייר ולא במטליות בד. אולם כל הפוסקים נחלקו עליו וחששו מאוד לספק איסור תורה. ולהלכה למעשה מין הרב וואזנר צ"ל כותב שלצורך תינוק אפשר להקל בניגוב בנחת ולא בכח. אולם מי שיכול ישטוף את התינוק במים חמים שהוחמו מערב שבת. ואפשר להקל לתינוק גם ברחיצה מהדוד שמש בתנאי שהדוד כבוי.

תשובה |

לגבי נתינת שמן על גבי עור התינוק כאשר הוא סובל מגירוי, אפשר לתת שמן ישירות על גבי התינוק או לשים על גבי היד ולמרוח היכן שצריך. משום שהסיכה בשמן כיום משמשת עבור התינוק לא לרפואה בלבד אלא גם בשביל ניקיון התינוק. וכן מותר לקחת לאחר מכן צמר גפן או מטלית ספיגה ולמרוח בעדינות לכל מקום שצריך על גבי עור התינוק. אבל בשום אופן אין לתת שמן על גבי צמר הגפן או המטלית ולמרוח על עור התינוק, גם אם תיעשה פעולת המריחה בעדינות.

בעניין נתינת משחה, ניתן לתת משחה היישר מהשפופרת על גבי גוף התינוק, או להוציא משחה בעזרת מקל ולהניחה על גבי גוף התינוק או הטלטול, ומה שיימרח מכוח ספיגת הטלטול נחשב כנמרח מעצמו.